

66
1915

№ 16

3 მაისი 1915 წ.
საქართველოს
საზღვრო-საზღვრო

მიიღება ხელის მოწერა

წლიური ფასი

≡ 5 მან. ≡

სოფელ კვიციანი საზოგადო. მოძრა.

ცალკე ნომერი 10 კაპ.

მიური და სალიტერატურო შუროალი

რედაქცია ღიაა 9—3 საათამდე.

წელიწადი მართხა

მისამართი: თბილისი, გაბაევსკი პერ. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპუტისა: თბილისი კლდე.

- ს ა რ ა ე მ ი:
1. ჰირველი მაისობა. დ. კ-ძისა.
  2. აჭარის კლდეან-„კლდეს“.—დ. კახელისა.
  3. ჩუბ და ცხორება.—ქართლელისა.
  4. იტირე... იტირე...—თ. იანელისა.
  5. ნიკო დომოური.—ეკ. გაბაშვილისა.
  6. უზრუნველ ქართუელის დღიურიდან.—გ. აბელისა.
  7. გერმანიის ხალხები—გ. ჯანაშვილისა.
  8. სხვა და სხვა ამბები.
  9. თეატრი და ხელოვნება.

2060

ფრანგულ ფუგასის აფეთქება გერმანულ თხრილებში.

პირველი მაისობა

რა კარგია პირველი მაისი! ნახი, კეკელუცი, მომხიბვლელი, ბუნების სწორი სამკაული, მთელი წლის სააპოთეოზო მშვენიერება, სიცოცხლე სიცოცხლისა და ცისკარი ცისკროვნებისა!

ბუნების მეჯლის არც ადამიანთა ცხოვრება ჩამორჩა. პირველ მაისს მუშათა კლასიკ დღესასწაულობს თავის ძალღონის სიდიადეს, მრავალ მსხვერპლთა დანთხეულ სისხლს, შრომის სუფევის დასამყარებლად და ასაციკროვნებლად ამ ბედკრულს ქვეყანაზე!

მაგრამ სიკეკელუცე პირველი მაისისა, ჩვენთვის, ქართველი ერისათვის, ყოველისფერს აღმატება: იგი კურთხევაა კურთხევის, ნეტარება ნეტარების, როგორც უდიდესი ძველი ნეტარი თამარისა, ეს იმ თამარისა რომლის სახელიც მთელ ჩვენ ერის ცხოვრებაში დარჩა თვალწარმტაც ლეგენდად, ვით სახლაპრო გმირის ხელთუქნარი ძველი ნუ ვიტყვიტ, ვინ არის თამარი, ნუ ვიკითხავთ, რამდენად მართალია მისი ღვაწლი ჩვენს ერის თავზე, — ის იყო რეალობა, ზღაპრულ მანტიით მოკვალთული რეალობა, ოცნების სანუკვარი სიზმარი, და დაე, დარჩეს კვლავ ამ მიუწლომელ ოცნებად სიხარულის ფრთავაშლილ ფრინველად: ლეგენდა იმაღ არის კარგი, რომ ადამიანი მოჰხიბლოს, დაატყვევოს მშვენიერებით და დღიური სიღუბჭირის დაღიწყებით ეზიაროს თავბრუ დაშხმვლს ნეტარებას!

და ეს მაისი, მრავალ მნიშვნელოვანი დღე, სიმბოლო ბუნების შემოქმედების მშვენიერებისა, ქართველ ერისთვის მარად დარჩება უსახლეო ბედნიერებისა და თავდავიწყების გვირგვინად! დღე იგი ეროვნული საღვთადასწაულო დღეა, მშვენიერებისა და ნეტარ მოგონებათა დღესასწაული, საღვთათა თეცხლით აღზნებული წუთიერი მარადისობა!

ვით უნდა იღვთადასწაულოს ეს დღე ქართველმა ერმა? რა თქმა უნდა, არა ისე, როგორც წელს, ანუ შარშან, ტრაფარეტულად, წირვა-პარაკლისის გადახდით, — არა, აქ აღდგენილი უნდა იქნეს ჩვენს წარსულთა ჩვეულებანი, უკედ, ჩვენ უნდა მოვახდინოთ ჩვენს ჩვეულებათა სინთეზი, ამოვკრიბოთ ყოველ დღესასწაულიდან რაც რამე კარგია და ამ დღეს მხატვრულად შევასრულოთ აქ შევა დამისთევა, ხატებით პროცესია, ლხინი, ქიდაობა, აშუღთა შეჯიბრება, ცეკვა, თამაში, რა თქმა უნდა,

წირვა-პარაკლისიც, ქართულად, ქართველ მღვდელმსახურთა თაოსნობით! მაშინ, სწორედ მაშინ იქნება პირველი მაისობა ნამდვილი ჩვენი ეროვნული დღესასწაული, მაშინ, სწორედ მშვენიერებათა ერთურთს, პირისპირ ენაბავთ დღესასწაულს, გავიგებთ, ვინა ვართ, მივხედვით ჩვენს ძალღონის ვითარებას, რამდენად ვცოცხლობთ, რამდენად არ მოვმკვდარვართ, რამდენად შეგვწევს სიცოცხლის უნარი!

თამარი ვარდებრ მშვენიერებაა ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში!

ქართველ ერს აქვს უფლება ამ სათაყვანო ვარდის სურნელოვნებით სავსებით დასტკბეს, განიხაროს, წუთიერი თავდავიწყებით აღვიდეს მშვენიერებისა და სიკეკელუცის აციკროვნებულ საფეხურზე, როგორც ამას სჩადიოდნენ, ქეშმარიტად, ოლიმპიელთა მწუხნები ჩვენი წინაპრები — ქართველი ერი!

დ. კ — ძე.

აჭარის კლდეებიდან — „კლდეს“

(ნახედი და გაგონილი)

მალლა, მალლა მთის მწვერვალიდან გადავყურებდი ქოროხის ხეობას.

ღიადი სანახავი მეშლებოდა თვალწინ.

დიდებული სურათი ნახატი საუცხოვო ფერადებით, სურათი ნახატი თვით ღმერთის მიერ!

ქვევით, ხეობის სიღრმეში, წკრილა მდინარე ქოროხი გველსავით დაკლაკნილი ეხვეოდა და გამბორებოდა აჭრელებულ მწვანე ნაპირებს. მისი აჩქარებული ტალღები აქ — ვეებერთელა ამართულ კლდეს ეხეთქებოდა, იქ — ჩამოვარდნილ საიდანაც შუა მდინარეში უზარმაზარ ქვა-გორას გაბრაზებული სცემდა და აქაფებული ღელავდა და სჩქეფდა — გვეგონებოდათ უყვირის — გზა მომეციო!

ცოტა შორს, გაშლილ ადგილას მდინარე თავისუფლად და დინჯად მიაქანებდა თავის დამშვიდებულ ტალღებს და თავაზიანად გარს უვლიდა პაწია და ლამაზ წითელ კრამიტთან სახლებს გამწკრივებულ მის ნაპირებზედ. ზევით, მთის კალთები ქოროხისა მოფენილიყო მდიდარ ნაძვისა და ფიჭვის ტყეებით, რომლის შუა გულში, აქა იქ გატეხილ ადგილებში, მოსჩანდა მშვენიერი სოფლები აჭარლებისა თავის გაფანტულ კოხტა სახლებით —

კოტეჯებით, გარს შემორტყმულთა თამბაქოს და ხეხილის პლანტაციებით.

სულ მალლა, თოვლის სავანეთ გადახურულნი აქარა-ლაზისტანის მთანი აგვირგვინებდნენ მის საუცხოვო მშვენიერ ლანდშაფტს. ჩემს გარშემო ბუნება ლაპარაკობდა, მდგროდა და გალობდა მარტო სიმშვენიერზედ...

ეს იყო აქარა.

ამბობენ აქ იშვა საქართველოო.

და ეს არც დაუჯერებელი ფაქტია, რადგანაც აქარაში — ბუნება, ხალხი და ყოველი საგანი მისი მოსტკვამს მარტო საქართველოსა.

თვით ის ტრადიციაც, რომელსაც განიცდის დღევანდელი აქარა, ადასტურებს კვლავ იმას, რომ ქართველთა ერის ცხოვრების ისტორია, რამდენადაც ლამაზი და კეთილშობილური იყო, იმდენად ტრადიკული და მწარე.

დავდიოდი დაობლებულ აქარელ სოფლებში. გარშემო სიჩუმე.

არსად, არსაიდან კაცის ხმა, ანუ ცხოველის ხმაურობა.

ერთი სახლიდან ჩხაველით გამოვარდა კატა. შევედი ამ სახლში.

პატარა კიბე აღიოდა ლამაზ სახლის აივანზედ. იქვე კიბის გვერდზედ ვეებერთელა კაკლის ძირში წყარო ჩუხჩუხებდა.

ავედი აივანზედ.

წარმოიდგინეთ მთელი აივნის სვეტები, ოთახებში შესავალი კარები საუცხოვო ჩუქურთმებით შორთული... ქართული ჩუქურთმებით!

შევადე ოთახის კარები.

საზარელი სურათი დამიხვდა. აწეწილი საბანლოგინი, დაჩეხილი ავეჯეულობა, დაღეწილი თიხის ქურჭელი და ყველაფერი ეს ერთმანეთში არეული.

ვიდაცა ველურის ხელი, ჭკუა დაღეულისა, სჩანს გაბრაზებული ჰგლეჯდა და აოხრებდა საბრალო აქარლის ოჯახის დოვლათსა.

მოვუარე სხვა ოთახებსაც. ყველგან ერთსა და იმავე სანახაობას წავაწყდი.

ჩავედი ეზოში. პატარა საწყობი, ეზოს გვერდზედა მდგომი გატენილი იყო თუთუნით. აქაც ბოროტ სულსა დაუტრიალებია თავისი მარჯვენა და რამდენიმე წლის ნამუშავარი და დიდის შრომით აკინძული თუთუნის ფოთლები ერთმანეთში

გადაურევია, დაუგლეჯია და განზრახ ფეხით გაუთელია.

ეზოში ეგდო პატარა აკვანი.

ნახევრად დამწვარი. იქვე ^{შეგდებული} ქურიდან მოსჩანდა აკვნის დამწვარი ნაწილები. მათ შორის რაღაცა ბრჭყვიალებდა. მიუახლოვდი და ხელში ავიღე ნაჯახი.

ზოგიერთ ალაგას გაშავებულ სისხლში ამოსვრილი.

ვინ იცის ვისი სისხლი იყო ამ ნაჯახზედ...

იქნებ ამ სახლის პატრონისა, ან უმწიკვლო პატარა ბავშვისა.

გულდაწყვეტილი გავბრუნდი და გავეშურე ამ ადგილიდან.

თვალწინ არ მშორდებოდა დამწვარი აკვანი და სისხლიანი ნაჯახი.

შორიდან, ჭოროხის მარცხენა ნაპირიდან, ბოლი და ცეცხლი მოსჩანდა.

ეს მესამე დღე იწოდა აქარელების ერთ-ერთი სოფელი.

ეს იწოდა საქართველოს აკვანი — აქარა.

შევხვდი ერი მოხუცებულ აქარელს.

შენი გვარი?

ჰუსეინ ოღლი.

აქარელი ხარ?

დიახ!

საიდან?

სოფელ ლურჩიდან.

შენი ძველი გვარი?

ხარაძე, ბატონო.

რატომ შალავ ქართულ გვარს?

ასე ვიწერებით. ყველგან ქალაქებში და ასე მოგთხოვს პოლიცია, — მომიგო პასუხად აქარელმა.

შენ იცი მე ვინა ვარ? ვკითხე.

ღმერთმა დაგლოცოთ ბატონო, როგორ არ ვიცი ჩვენი ძმა ბრძანდებით და კეთილის მოსურნე. რაც თქვენი ხალხი აქ მოვიდა ბევრს ჩვენს აქარელს ეშველა. არც დაგვაფიწყდება ძმა ქართველების ამაგი. — ხმის კანკალით მეუბნებოდა საბრალო აქარელი.

მაშ თუ ასეთი სანდო ვარ აბა მიაბე მოკლედ, რა მოხდა, რა საქმე ჩაიდინეთ, რომ ასეთ უბედურობაში ჩავარდით ყველანი, — შევეკითხე მესაუბროს.

რა ცუდი ჩავიდინეთ ბატონო? არაფერი, რო

გორც ომი დაიწყო ჩვენი კუთხე ყველამ მიატოვა, მოვიდნენ ოსმალონი და გვიბრძანეს:

„თქვენ ამ 40 წლის განმავლობაში კარგათ გასუქდით, სულთანი დაგაფიწყდათ არაფერს არ იძლევით აბა ეხლა მოვედით და გაიბღერტენითო, ჩამოდიო, ფული და ხალხი, და დაიწყეს ჩვენი ტანჯვა. ყველას რაც კი ფული და ვერცხლეულობა ჰქონდათ, ჩამოართვეს, მერმე ყოველ სოფელში ათი, ოცი თავისი სალდათი დააყენეს და ხალხის კრეფას მოჰყვნენ კომლზედ, ორი,-სამი კაცი თან მიჰყავდათ. ვინც უარესად იყო იქვე ამ წუთს სოფელს გამოასალმებდნენ. ბევრი ოჯახიც ძალით გაირეკე, რომ წასული სადმე სახლიდან მამაკაცები მათ გამოჰყოლიყვნენ. და ასეთ ცეცხლში ჩაგვაგვდეს.

„ბევრი ხალხი დაგვეღუპა. ცოლ-შვილი ხეტოლაში გაგვიწყდა. წისქვილის ქვებში ვისრისებით, ბატონო, ღმერთი არის მართო მნახველი და მსმენელი ჩვენი ტანჯვისა და გლოვისა. გვიშველეთ ბატონო, გვიშველეთ ძმებო, გვიხსენით ამ საშინელებისაგან, მოსთქვამდა მოხუცი და თან ცხარედ სტიროდა.

აღარაფრის თქმა აღარ შეეძლო, ბატონო ხუთი დღეა არაფერი არ მიჭამია, ერთი ლუკვა პური მიბოძე — მთხოვა დიდის მორიდებით საბრალომ, ჩემს კაცს მოვაფლებინე ხელი და სადგომისაკენ წავიყვანე.

შარა გზაზედ გამოჩნდნენ დარაჯნი რომელთაც მოჰყავდათ ტყვედ ახალ გახდა აჭარელები.

მოხუცისათვის ვუთხარი საქმელი მიეცათ და თვითონ გავეშურე ტყვეებისაკენ.

დ. კახელი.

ჩვენ და ცხოვრება

ყოველს საზოგადოებაში მოიპოვება მთელი რიგი ხალხსა, რომელიც შეჩერებულია, აღარაფერს მოელოს, არაფრის იმედი არა აქვს და ცხოვრობს ისე, როგორც მოუხდება, ალაღბებდად, უკეთეს შემთხვევაში — ღვთის ანაბარად. მაგრამ რომ ამ ავადმყოფობით მთელი ერი იყოს შეპყრობილი, ჩვენ კურთხეულ ქვეყნის იქით, არ ვიცი, სხვას ვის ვიბოვით. თავგზის არევა, უწესრიგობა არა თუ ბრბოს მიმდინარეობაში, არამედ თვით იმათ შორისაც კი, რომელნიც ასე თუ ისე მიმართულებას

უნდა უჩვენებდნენ ხალხს, იმავე სენს ეხედავთ, როგორც გარდაუვალ ბედისწერის შავბნელ ლახვარსა. ერთის თვალის გადავლებით თითქოს ჩვენც მოგვეძებნებინან ისეთი ელემენტები, რომელთაც ბევრად თუ ცოტად აღწლებთ ჩვენი მოძვლის საკითხი, მაგრამ ეს ჰხდება ფიქტიურად: არც ერთს ამ გვარ ელემენტს არ შესწევს საკმაო ძალღონე, რომ მტკიცე, შეურყეველი და გარდაწყვეტილი ნაბიჯით, მოდიოდეს, დიადის რწმენით, მღელვარე ტემპერამენტით. აი, ამიტომ არის, რომ ყოველი მისი სიტყვა უმნიშვნელოდ ჰქრება, უკვალოდ, მისი თანამოზიარენი კიდევ გზადაბნეულ ჯარის კაცებს მოგაგონებენ, რომელნიც ბრძოლის ველს მოსწყვეტიან, სადღაც ტყეში ამოუყვიათ თავი და ერთმანეთს შემკრთალი ხმით ეკითხებიან: სად ვართ? წინ წავიდეთ თუ უკან დავბრუნდეთ? და მართლაც, სად არის ჩვენ ცხოვრებაში ის წერტილი, როგორც სივრცის ჩრდილოეთზე გაკანკაშებული ვარსკვლავი, რომ ჩვენ კომპასად მოვიხმაროთ გზის გაკვლევის დროს? ჩვენ მამებს ჰყავდათ ისეთი ძლიერ — პიროვნებანი, რომელთაც ჰავჰავაძისა, ნიკოლაძისა და მათ ძმათა სახელებით ვიცნობთ. დღეს? ასეთ ავტორიტეტს ველარ ეხედავთ, რომ ჩვენს ცხოვრებაზე აღმადლოდეს და ჩვენი ყურადღება და პატივი დაიმსახუროს. ვერც თანამედროვე დემოკრატიულ სულის შეტანამ გვიშველა: მთელი ჩვენი ცხოვრება წარმოადგენს სოციალურ და ზნეობრივ ღრმა გახრწნას, სრულიად მოუზადებელი ელემენტები გამოსულან მკურნალებად, უენერგიოთ, უინიციოტივოდ, რისგანაც ყოველი მათი პასუხი უბრალო პოლიატივებად რჩება, ანუ ბოდვისა და ციებ ცხელების სინონიმად, ვიდრე მკურნავ მაღამოდ. აი, ამიტომ არის, რომ ჩვენი პროგრესი მართლაც, ერთ დროს სანუკვარ „გაპროლექტარებაში“ გამოიხატა, ჩვენ ჩვენი უვარგისობით, ჩვენი შეუზნებელი პოლიტიკით ნელ-ნელ დავკარგეთ და ვკარგავთ ნიადაგს, ტერიტორიას. ავიღოთ თუნდა ახლანდელი მწვავე საკითხი, რომელიც აჭარელთა მდგომარეობამ წამოაყენა. რაერთი ხანია გვეყურება, რომ ვგრედ წოდებულ „მოლაღატე“ მაჰმადიან ქართველთა მამულ-დედულში მასსიურ გადმოსახლებას უპირებენ ან რუსეთის შიდა გუბერნიებში მცხოვრებთ, ან და „ბეჟენცებს-ო“. ჩვენ გვესმის ამ გვარი პოლიტიკის მიზანი, როდესაც რუს გლეხობას რკალსავით გვარტყამენ და ისედაც მცირე მამულს გვივიწროებენ, თუნდაც იმათ გლეხობისთვის ჩვენებური ჰავა სიმკაცრეს იჩენდეს

და მათთვისაც ბევრად უმჯობესი იყოს შიდა გუბერნიების თვალ უწვდენელ ცარიელ მამულებში გადახიზვნა. ისიც კარგად ვიცით, თუ ვინ არიან ეს „ბეჟენცები“, ან რამდენად, ანუ რატომ სჭირიათ ჩვენს ქვეყანაში დასახლება. ეს კარგად დავინახეთ ერთ ერთი ჩვენი თანამშობელის მთელი სერია წერილებიდან, როდესაც „გამოქცეულებზე“ ლაპარაკობდა. მიუხედავად ამისა, ჩვენ რეალურად არავითარი ხომები არ მიგვიღია, რომ ეს გარდაწყვეტილება სისრულეში არ იქნეს მოყვანილი. ჩვენ გვამშვიდებენ, რომ ამ გვარ „გადმოსახლებულთ“ უკედ ხიზნებს“ მხოლოდ დროებით ვასახლებთო. მაგრამ ისიც ხომ მშვენივრად მოგვხსენებათ თუ რას ნიშნავს ეს „დროებით“! კანონის ძალით შვიდი წლის განმავლობაში თუ „ხიზანი“ მიწას ამუშავებს, მაშინ მიწა მის საკურებად გამოცხადდება. მაშასადამე, უნდა ვიფიქროთ, რომ შვიდიოდე წლის უკან ეს მშვენიერი კუთხე ჩვენი ქვეყნისა, რომელსაც ბედმა და გარემოებამ ასეთი სასტიკი განცდა აკუთვნა, გადმოსახლებულთა განუყოფელ ნაწილად ჩაითვლება და მოხდება სავალალო მეტამორფოზა: ისინი, და არას მუქონნი მედიდურ მესაკუთრებად შემოვლენ და ჩვენი ქვეყნის დვიძლი შვილები კი ან მათ დანატოვ გუდას აიკიდებენ და ოსმალეთის გულში გადიხვეწებიან, ან არა და რუსეთში თავგაკრულნი მზგუტავ სანთელსავით ჩაჭკრებიან. და ყველა ეს იმ დროს, როდესაც მთავრობის მიერ უკვე დამტკიცდა, თუ როგორი „მოდალატენი ყოფილან“ ჩვენი ძმა მაჰმადინები! დღეს, როდესაც მათმა ალალ-მართლობამ გაიმარჯვა, როდესაც დაინგრა შავ-ბედითი პოლიტიკა, რომლითაც ჩვენს მაჰმადინ ძმებს თავგზას ურევდნენ და „უცხოელობის“ უმტკიცებდნენ, დღეს, ვიმეორებთ, როდესაც აღდგენილი იქნა გენეზისი ჩვენი ვინაობისა, ეს შეგნება, ეს პოლიტიკური გამარჯვება. ეს დიადი მოვლენა ჩვენს ცხოვრებაში უბრალო სენტიმენტალურ თანაგრძნობაში, ყავა-ხანის გახსნაში და რაღაც გროშების მოგროვებაში დავინახეთ! რომ პატარა მომწიფებულნი ვიყვნეთ, მაშინ უში შრად, მოურიდებლად იმდენ მოქალაქობრივი გამბედაობას გამოვიჩენდით, როგორც ამას სჩადიოდნენ ჩვენი ეროვნების წინა მედროშენი დიმიტრი ყიფიანი, ანუ ილია და მთავრობასვე ვთხოვდით კომპესანციას, რომ უდანაშაულოდ დასჯილი მხარე აღედგინა და გაფანტულ მაჰმადიან ქართველობისთვის მოეწოდებინა გაოხრებულ სახლ-კარისათვის მოეხედნათ. ჩვენ ისიც კი ვერ მოვახერხეთ, რომ

სათანადო ანგარიში გავვეწია დამხმარე კომიტეტისთვის, რომელიც ყოველგვარ შემოწირულობას მხოლოდ „ბეჟენცებისთვის“ ანაწილებს და მათს იქით სხვა დაზარალებულს არავის ჰხედავს! არა, თუ ჩვენ ქართველები ვართ, თუ ცხოვრებულს ვცხოვრობთ, რამე, თუ გვსურს მომავალი ჩვენი დამყვედრებელი და შემგინებელი არა ვყოთ, საქმით და არა სიტყვით, უნდა ყოველგვარი დახმარება აღმოუჩინოთ ჩვენს ძმებს და, რაც უმთავრესია, გადაქრით მოვითხოვოთ, რომ ყოველგვარი გადმოსახლება უცხო ელემენტებისა შეუწყნარებელი იქნეს და აჭარა, ეს ჩვენი ქვეყნის სათუთი ნაწილი, დარჩეს კვლავ ჩვენ ძმა მაჰმადიანთა კერად! აჭარა აჭარელთათვის და სამართლიანობა, — იმ სადღეისო საკითხი, რაზეც სათანადო პასუხი უნდა გავცეთ ყველამ, თუ რამ პოლიტიკისა გვესმის კიდევ და სრული აპატია არ მომხდარა ჩვენს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში თუ აზროვნებაში!

ქართული.

იზირე... იზირე...

(იჩივანტას)

ეს ჩემი უკანასკნელი მაისია...
 ამდენი ხნის წაყვადმყოფარმა მხოლოდ დღეს ვიგრძენი ოდნავი მოკეთება, ავსწიე ბალიშში უნებოდ ჩაწოლილი თავი და ფანჯარას გავხედე...
 ჰეი, გაზაფხულო — ჯადო ხარ, ჯადო, სიკვდილსაც კი სიყვარულად აარაკრავებ!..
 და რა დავინახე ლურჯი ცის გაშლილ გუმბათში ალერსიანად განახებული ღრუბლის კულულები, რომლებიც დნებოდნენ მზის სხივებში — მე გამახსენდა ჩემი სამშობლოს ცა, რომლის სილურჯე მთელი დედამიწის ზურგზე განსაკუთრებულია, სამშობლოს ღრუბლები, რომელთა ფაქიზი სინახე და გარინდული სევდიანი სიმფონია ოცნებაზედ უტკბილესია... მე გამახსენდა დრო, როცა მაგ მშვენიერების — შეგნებით ამაყი და ბედნიერი ვიყავი, გამახსენდა უსამართლო ღმერთების მიერ შეთხზული კანონი, რომელსაც სიყვარული ეწოდება, გამახსენდა ის — რომ ეხლია ჩემთვის უკანასკნელი მაისია და... ქვითინი მოსკდა გულს; ცრემლებმა მკერდი დამინამეს...

* * *

ეჰ, მოგონებაჲ! უცნაური ხარ ვით სიყვარული—ტკბილი ხარ და მწარე, მწარე ხარ და ტკბილი...

ჩემი უკანასკნელი საღამო საქართველოში, სავსე იმედებით, მომავლისადმი სიყვარულით, გაბედნიერების მოლოდინით... თამართან მუსაიფი...

დილით აღრე მოვიდნენ „მუნდირიანი სტუმრები“, დასჩხრიკეს ჩემი ოთახი... იყვნენ სასტიკნი... მეპყრობოდნენ ტლანქად... შემდეგ საბოლოო ციო ნაწილი. და საღამოს მეტების ციხე... საიდუმლო კამერა, ცივი... ცივი... ფანჯრის რკინის ხლართულებიდან ვაჩერდებოდი მტკვარს... მერე ქალაქს... საქართველოს დედა ქალაქს და ვეძებდი იმ სასწავლებელს, სადაც ასწავლიდა თამარი... რვა თვეს—მეტეხი... შემდეგ ეტაპი და ბოლოს ეს მკვდარი, უსიცოცხლო, ყინულის ქვეყანა—ციმბირი... ციმბირი ჩვენი სამარე... ნორჩი საქართველოს უმთავრესი საფლავი... ციმბირი—მოყენილი ქართველთა ცხედრებით... ციმბირი—თითქმის სავსე ლანდათ ქცეულ ქართველების სახეებით... ქვეყანა—სადაც უმოწყალოდ იხოცებიან რჩეული ქართველები სიცივით, შიმშილით და ჭლეკით... ჭლეკით... გუშინ დაასაფლავეს ორი... შორს კი სამშობლო, ჩვენი ოცნება საქართველო—სადაც ყველა ამისათვის ჩვენთვის საყვედურის მეტი არა ემეტებათ რა... არც შორეული თანაგრძნობა...

ჯერ არ ვცხრებოდი... გაბარვის სურვილი... გაქცევა და კიდევ ბრძოლა... კიდევ თავდადება სამშობლოში... კიდევ ერთი განავარდება საქართველოში... არა ვცხრებოდი დიდხანს... აგერ ოთხი წელიწადია რაც აქ ვარ... მერე სისუსტე და დაძაბუნება... მერე უიმედობა და „სულერთია, სულერთია“-ს ძახილი... მერე ჭლეკი და ხველა... და ეხლა... ეხლა უკვე უკანასკნელი მაისია... და ყველაფერი ეს: უსიყვარულოდ... მარტოდ... ობლად...

ეჰ, გაზაფხულო!

* * *

გწერ ამას შენ—ჩემ საუკეთესო მისწრაფებათა იაღბუზო, ჩემი სულის აღერსო, ჩემ მოგონებათა შარავანდედო, საქართველოს ტანჯვათა ნაზო განსახიერებაჲ, ჩემო თამარი... ეს ჩემი უკანასკნელი მაისია, მაისი, სიყვარულის თვე, როდესაც ჩემი სამშობლოს არა თუ ზედა პირზე მეფობს სიყვარულის ფიცი, საფლავებშიაც კი კუბო კუბოს სიყვარულზე ეჩურჩულება...

ეს ჩემი უკანასკნელი მაისია... კალამი უკანასკნელად მიჭირავს ხელში და ეს წერულიც ჩემი სულის უკანასკნელი აღსარებაა...

ჩრდილოეთის ცივო ნიავო, გემუდარები: გადასცე იგი ჩემი სამშობლოს შატრობელ ნიავს...

* * *

ეჰ, გაზაფხულო! ჯადო ხარ ჯადო...

მახსოვს, ჯერ კიდევ როცა ჩემი ოცნება გეძებდა შენ, და ამ ძებნაში ნელი-ნელო ილაღებოდა სულის ძაფები, ჩემი ქვეყნის დედა ქალაქის ფართო პროსპექტზე შეგხვდი...

როგორ ნათლად მიდგია თვალწინ ეს ცხადი სიზმარი...

შენ მოდიოდი—ინჟანტა, ინფანტა... ლერწამივით მაღალი. აფეთქილი მკერდი ნელის სუნთქვით... ნელი ნაბიჯი ისეთის შეთანხმებული მუსიკალურის ტაქტით—როგორც სამგლოვიარო სიმფონია, სიყვარულის დასამარების დროს შექმნილი. შავი კუპრისფერი თმები, სადად დაბნეული ამაყ თავზე და ტალღათ გადავარცხნილი ცალ შხრით... მაღალი, გახსნილი შუბლი. გალა მარჯნისფერი ტუჩები—რომლებსაც ოდნავად აწუქებდა ატმის ყვავილისფერი შორეული ღიმილი... გრძელი წამწამები—და დიდრონი, შავი, შავი თვალები—რომელთა ცქერაში ყველა შემხედვარეს გააოცებდა უზომო სევდა, დაფერფლილი სულისტკივილი, მშვენიერების ძებნაში დაკარგულ დროზე მწარე ქვითინი—ღმერთო ჩემო—ესე იგი ნამდვილი ქართული, ნელი და მწველი სიყვარულით სავსე თვალები, რომლებშიაც აღბეჭდილიყო ჩემი ქვეყნის მშვენიერი სასოწარკვეთა, ამაყი წარსული და მორცხვი იმედი აღდგენისა...

შენ მოდიოდი... და შემამჩნიე რა, რომ მე თითქოს დავები შენი ნახვით, თითქოს დავთვერი, რომ მთელი ჩემი არსება გადავიდა ჩემს თვალებში და ეს თვალები სათნო გაუმადლობით შენს სიმშვენიერეს მიეჯაჭვა, შენ გადმოისროლე ჩემსკენ ერთი შეხედვა და გაიარე... შეხედვა რომელმაც გაქვეთა ჩემი სული და მე, ბნელა-ნარევმა, ვით სიზმარში ჩავილაპარაკე:

საქართველოს ასული, საქართველოს ასული...

მოვიხედე შენსკენ და ნიავს გამოვატანე: მიყვარხარ საქართველოს ასულო! მიყვარხარ!... ოჰ, მოგონებაჲ ტკბილი ხარ, ტკბილი..

* * *

პეი გაზაფხულო! ჯადო ხარ ჯადო, სიკვდილ-საც კი სიყვარულად არაკრაკებს..

იტორე, იტორე თამარ!

ჩემი უკანასკნელი ოხვრა გეკუთვნის შენ. უკანასკნელი სიტყვა ჩემ მიერ წარმოთქმული იქნება შენი სახელი..

იტორე, იტორე თამარ!

ჩემზე ერთგული მკობელი შენს მშვენიერებას არ ეყოლება.

იტორე თამარ! ჩემზე უფრო მკაცრ საყვედურებს შენ არავინ არ გაგაგონებს!

ეპ, რა რიგ მიყვარხარ თამარი გაზაფხულო, ჯადო ხარ, ჯადო! ეხლა ამ ჩემთვის უკანასკნელ მაისში მიყვარხარ ისე—როგორც პირველ დღეს შეყვარებისა. ეხლა კიდევ უფრო ღამაზად, პოეტურად, მხიბლავად, სევდიანად.. მე ვიცი: შენი სიმღერა უკვე ნამღერია, გულდამშვიდებული ვკვლევ—შენი ბედნიერების ხომალდი უკვე დამსხვრეულია—როგორც ჩემი.. შენი ელდორადო წაშლილია.. მე ვიცი ეხლა გესმის ჩემი ტკივილი და ვგრძნობ ამ სტრიქონებს დააღბობენ ცრემლები შენი გვიანი სინანულისა.. ჩემი სიცოცხლეც ამ გაზაფხულს ჩაეკონება საუკუნოდ.. უიმედოა ჩემი ფიქრი, მაგრამ ტკბილია მოგონება, სევდიანი მოგონება ჩემი შენდამი უმწიკვლო, ღრმა, ფაქიზი და არდაფასებუ-ლი, უბედური სიყვარულისა..

ეპ, მოგონებავ! მწარე ხარ, მწარე..

* * *

ეს ჩემი უკანასკნელი მაისია...
ეს გაზაფხული ჩამიკონებს მე და მომავალი არც კი იკითხავს თუ ვინ იყო ივერიკო სევდიანი ძე ..

იტორე, თამარ, იტორე!..

შენდამი წმიდა სიყვარული შეუბღალავად ჩამაქვს ცივ სამარეში! მუდამ გიკაწრავდეს სულს ნოგონება ივერიკოზე—რომელსაც უყვარდი შენ ჯერ დაუწერელი, ჯერ გამოუთქმელი, ჯერ წარმოუდგენელი სიყვარულით.

პეი, გაზაფხულო! ჯადო ხარ, ჯადო—სიკვდილსაც კი სიყვარულად არაკრაკებს..

ჩიტები ჭიკჭიკობენ... ეხედავ, აგერ სუთმა ქართველმა გაიარა... გადმოსახლებულები აქ, დევნილნი სამშობლოდან, რა გასაოცრათ ვიცილებით ქლექით... ქლექით... და ჩემს სამშობლოში კი

„დვორნიკები“ უვლიან დავლოურს... „დვორნიკები“ ეტრფიან საქართველოს საზღაპრო ასულთს..

შურის ძიებაზე შეისხი ფრთების მავრამ მე?..
ეს ჩემი უკანასკნელი მაისია და...

ეპ, მოგონებავ, მწარე ხარ, მწარე..

* * *

თამარ! ჩემო თამარ! გაფიცებ შენი მიცვალებული ოცნების ცხედარს, მოიგონო ივერიკოს ერთად ერთი ოცნება: შენი სიყვარულის მოპოებისა.. მოიგონო ის—თუ რა უსამართლოდ დამარხე შენ ორი მშვენიერი სიცოცხლე: შენი და ჩემი... აუშვი მოგონების იალქნები..

ეპ, ბევრი, ბევრი რამ მოგაგონდება: შენ მოგაგონდება ის თუ როგორ ამადლდა ჩემი სულისკვეთება შენი გაცნობით... გახსოვს?—ქართულ თეატრში... როგორ გაგახსენე მე ჩვენი პირველი შეხვედრა.. გაგახსენდება ჩვენი მუსაიფის დროს ჩემი სიტყვები—გახსოვს?—როგორ დამაჩერდი შენი მშვენიერი თვალებით ამ სიტყვების წარმოთქმის დროს: ქართველი ვაჟის ბედნიერებაა გაიგონოს შეყვარებულ ქართველ ქალისაგან ქართული შესანიშნავი სიტყვა: „გენაცვალე“... რა რიგი სიცხადით მახსოვს მაშინდელი შენი ღიმილი... მოგაგონდება ისიც, თუ რა რიგ სევდიანად გადმომხედე როცა მე ვსთქვი: ცხოვრებას აქვს მხოლოდ ერთად ერთი აზრი, რისთვისაც ღირს სიცოცხლე—უანგარო სიყვარული... „სიყვარული“—სთქვი შენ და ხანგრძლივი დუმილი გაამეფე..

მეორე შეხვედრა იმავე თეატრში?—ღმერთო ჩემო! რატომ ერთხელ კიდევ არ განმეორდა ეს ზღაპარი.. მთელს დღეს დავდიოდი სევდა აშლილი... საღამოს კიდევ უარესად ვიყავ: არ ვიცოდი რა მექნა, სად წავსულიყავ... ერთ აღსავას ვერ ვისკენებდი... და ასე გარინდული, კაცთ-მძულვარებით შეპყრობილი შემოველ თეატრში.. არავინ არ შემომჩნევია ისე გავსწიე მესამე რიგისაკენ—ჩემს ადგილზე... მოვედი და დავინახე შენ ჩემი სკამის გვერდით მჯდომარე! როგორ მოულოდნელად დაიფერთლა ჩემი სევდა! როგორ იცვალა ფერი მსოფლიოში გავარდისფერდა ოცნება! გახსოვს მაშინდელი ჩვენი მუსაიფი ლეკურის შესახებ? ჩვენ დავადგანეთ მაშინ ერთად—რომ ქართული ვერსიით ნაცევვი ლეკური საუკეთესო ლეკურია, რომ ქართული ლეკური კაცკასიელ ქველა ერთა ლეკურს სჯობია... ქართული ლეკური—ეს დამთავრებული ლეგენდაა, მოთხრობა სიყვარულისა, წარმტაცი

ზღაპარი... და ამ დროს შენ ხელიდან გაგივარდა პროგრამა... შენ დასწვდი მას... მეც არ ჩამოგრჩი... და ორთავეს ხელები გაეშურენ ძირისაკენ... შენ დაიხარე... და ამ დროს ჩემი პირისახე შენი თმის ტალღაში გაეხვია... „ანგელოსმა შემახო ფრთები“ — მახსოვს, გავიფიქრე იმ წუთს... თმების ტალღა რბილი და შრიალა ვით აბრეშუმი... გრილი... გრილი და ნაზი... ამ წუთების გადმოცემა არ შეიძლება... მე გავიჩინდე... აღმური დასცხრა... ოცნებამ იფეთქა და უცებ გაიყინა...

შენი გრილი თმა... გრილი თმა... ნეტავი ქვეყნად თუ კიდევ არის მაგაზე უკეთესი თმა? შენ გასწორდი... შემომხედდე და წყნარად ჩაიციე... ღმერთო ჩემო! — რატომ ერთხელ კიდევ არ განმეორდა ეს ციური, ღრუბლის ზღაპარი?..

* * *

ქალი? ეჭვს, ღირს კი ქალი იმათ, რომ მისთვის იტანჯოს კაცის აზრმა, კაცის სულმა და გულმა? არა, არა, არ ღირს... რა გვიანია ეს შეგნება! განა ყოფილა ოდესმე ქვეყნად რომ წმიდა სიყვარულს გამარჯვება რგებოდეს წილად? მაშ რათ არის, რომ სიცოცხლის აზრი მაინც სიყვარულშია? ეჭვს, გაზაფხულო, ჯადო ხარ ჯადო...

რა არის ქალი, თამარ, თუ კი შენ — უკეთესი არსება ქალთა შორის, ასეთი ხარ? და რა ხარ შენ? გსურს იცოდე? — ჰა, გაიგონე! მეძავი ხარ შენ!

სსსუუ! აგერ ორი ქართველი მოღიღინობს, თავჩაქინდრულად... რას იმღერიან? ჩუ:

ასე ვუთხრათ საქართველოვ, აღსდგე,
გახდი კვლავ თავხედი...
გვაბრძოლე, ნუ დაგვაგლიახე, შეიწირე
ჩვენი ბედი...

სოციალ-დემოკრატებია... მამია გურიელის „აღავერდი“-ს იმღერიან... შეწირულია, შეწირული, მეგობრებო!..

იტირე, იტირე, თამარ! გასაგმირაგია ეს სიტყვა: მეძავი, მაგრამ იცოდე უკანასკნელი გაზაფხული მიბრძანებს ვიყო წრფელი ჩემს სიყვარულში, როგორც ყოველთვის... ეს შავი სიმართლეა, სიმართლე მწარე, და მაგ სიმართლის ბრალია ჩემი დღეების უდროოდ დათვლა... ყოფილიყავი ჩემი შენ — და მე ვიქნებოდა უბედნიერესი ქვეყნად, ვიკოხლებდი, გაგაღმერთებდი... გამწირე შენ და მე უდროოდ ჩავდივარ ჩრდილოეთის ცივ სამარეში... სამშობლოს მონატრული!.. სამშობლო და შენ,

შენ და სამშობლო, სამშობლო განახლებული — იმ ჩემი ოცნების ელდორადო... ეს ორი ძენება ხანდისხან ერთებოდენ შენში... მაგრამ შენ? ნაადრევად ქალარა ნარევს, უსიყვარულოდ გვეყვრება გული. ქვითანებს შენი სული დღით და ქვითანებს ღამით... სტირიან შენი თვალები როცა ხარ მარტო... ეხლა მეც სამარეში ჩავდივარ — ეს ჩემი უკანასკნელი მაისია და სხვა? სადღა არის, თამარ, სხვა?

იტირე, იტირე თამარ! გახსოვს? ერთხელ ეკლესიის კუთხევაზე მე თითქოს ვერ შემამჩნიე, მოიგონე-გაფიცებ ტანჯვას, — რადგან ამ დროს შენ ტრფობით ეპყრობოდი ერთს მაზრის მარშალს, ყოვლად უნიჭოს, მაგრამ ძლიერ მდიდარს და წარჩინებულს... მე შემოგხედეთ ორთავეს... უნიჭო მარშალი დადიოდა ისე — თითქოს სულ ერთი ყოფილიყოს — საქართველოს მშვენიერი ასულთან დადის თუ რომელიმე საგუბერნიო სეკრეტართან... შენს სახეში კი ამოვიკითხე სურვილი მარშლის გაბედნიერებისა...

რამდენჯერ დაგიდვია შენ მაგნიარად სასწორზე შენი ბედი? რაში გასცვალე შენ მშვენიერების შინაარსი“. რას ნიშნავს ეს თუ არ იმას, რომ შენ, უმშვენიერესი ქალი, შეგნებული არსება — მაინც მეძავი ხარ, რადგან შენ გმობ სიყვარულს მხოლოდ იმიტომ რომ იქ ტანჯვია სიღარიბეში? და თუ შენ — უკეთესი ქალთა შორის — ასეთი ხარ, რაღა ითქმის სხვა ქალებზე, თამარ? — ოჰ, ქალები, ქალები...

მომიტევე, მომიტევე თამარ — ყველაფერი ეს მართალია რაც ვსთქვი. მაგრამ მე აწ არაფერი საქმე მაქვს არც სიმართლესთან, არც უსამართლობასთან... ეს ჩემი უკანასკნელი მაისია და ჩემი უკანასკნელი ფიქრები გეკუთვნის შენ, ჩემი სამშობლოს ნაზო განსახიერებავ, საქართველოს სულს, ჩემო თამარ!..

დავსუსტდი... ჰეი, გაზაფხულო, ჯადო ხარ, ჯადო, სიკვდილსაც კი სიყვარულად იარაკრავებ.....

P. S. შარშან გარდაიცვალა ქლექით ციმბირში გადასახლებული ახალგაზდა მხატვარი ივერიკო სევდიანიძე. ეს წერილი მას დაუმთავრებელი დარჩა და არავინ იცის კიდევ რის თქმა უნდოდა მას, უდროოდ სასომიხდილს, უსიყვარულოდ საფლავში ჩასუდღს... არც ის იცის არავინ თუ ვინ იყო ის შესანიშნავი საქართველოს ასული, რომლისა-

ფრანგულ გემის „ბუვეს“ დაღუპვა დარდანელის სრუტეში.

დმი ტრფობაც მას, მიუხედავად მისი უკიდურესი ჰესიმიზმისა—ასე ღრმად და რაინდულად შეუნახავს საფლავის კარამდი...

ქეშმარიტად: გაზაფხული, ჯადო, ხარ, ჯადო, სიკვდილსაც კი სიყვარულად აარაკრაკებს...

თ. იანელი.

ნიკო ლომოური

კიდევ ცრემლები, ცრემლები მწარე და მღუღარე, როგორც ძვირფასის მეგობრის დამკარგველისა და მასთან უფრო მწველი, რომ ჩემი პირადი მეგობარი ნიკო იყო საუცხოვო და ფასდაუდებელი.

მე ვსტირი ნიკოს ისე, როგორც ადამიანი კერძოდ, და ისე როგორც ქართველი ქალი საზოგადოდ, და ცრემლები ჩემი გულ მხურვალეა და წრფელი, ერთი ათად იმიტომ რომ ის იყო ნამდვილი ადამიანი, ამ სიტყვის ფართე და უსაზღვრო ადამიანურის ღირსებით აღსავსე: კეთილი, სათნო, მართალი, მოსიყვარულე, აღერსიანი და კაცო მოყვარე ნიკოსთანა წმინდა, ანკარასავით სუფთა, ფაქიზი და ზნეობა მაღალი შვილები შექს ჰყენენ თავის დაჩაგრულს, მაგრამ ამაყს და გულ გაუტეხელ სამშობლოს. ნიკოსთანა შვილები გაუქრობელ ნუგეშის ღიმილს ანთებენ მშობლის გულში და საუკეთესო მომავლისკენ ახედებენ, იმ იმედით რომ იმათთანა დვრიტაზედ, უფქველია, აღორძინდება მშვენიერება რამ ყვავილი მომავლისა, რომელიც თავისის ანდამატობით კვლავ მიიპყრობს ჩვენი ქვეყნის ყურადღებას.

ეს სისპეტავე სულისა უძვირფასესი განძია ქართველის სულის თვისებისა და ქართველობაც თაყვანს სცემდა თავის ტკბილ ნიკოს უპირველესად როგორც **კაცს—ადამიანს** უზადოს და მერე როგორც ავტორს ჩინებულის და ბრწყინვალე ნიჭით ქართულის—მუსიკალურის ენით დაწერილის მოთხრობებისა.

როცა ნიკოსთანა კაცი კვდება, როცა იმისთანა მირონცხებული არსება ესალმება წუთი სოფელს; დარჩენილნი სტირიან, სტირიან გულწრფელად და მღუღარებით და ეს მღუღარება გულის ტკივილთან ერთად იმის სულს აიაზმასავით ესხურება და იმის ბუნების წმინდათა-წმინდას, ხანდისხან დიდხნის მიძინებულს და თავ-ნაცარ წაყრილს, აღვი-

ძებენ და მწუხარებას გამოურკვეველის სიტკბოებით აზავებენ, სულის სიმშვიდეს, ზნეობის ამაღლებას აგრძნობინებენ...

უზრუნველ ქართველის დღიურიდან

(კვირიდან-კვირამდე)

ყოვლად მთმენი, ვით ჯორ-ცხენი, ნახენდი და ლონიერი: ჩვენისთანა ბედნიერი განა არის ხელმე ვრი?...
ჰო, მე და ჩემა ღმერთმა! განა დიდი ილია უბრალოდ, მოუფიქრებლად, რასმეს იტყოდა, ვიდრე თვისი ბუმბერაზული შორს-მქვრეტელობით ათჯერ და ასჯერ არ გაზომ-აწონიდა ნახულ-გაგონილს?! ქეშმარიტად, რომ ყოვლად მთმენი ვართ, ვით ჯორ-ცხენი: ვის გინდათ რომ აბუჩად არ ვყავდეთ აგდებული და მოურიდებლად არა ჰქველავდეს ჩვენს თავმოყვარეობას! და ეს მხოლოდ იმიტომ ხდება, რომ პირ-უთენელი, სასტიკ-ანგარიშის მომთხოვი საზოგადოებრივი აზრი არ არის ჩვენში! აიღეთ თუნდა ბოლო ღროის მომხდარი, ნათქვამის დამადასტურებელი, ინციდენტი, რაზედაც ჩვენ განგებ უურს ვიყრუებდით, ვინაიდან ჯერ ველოდით ავტორიტეტულ აზრს ქ. კულტურის მოყვარულ საზოგადოებისას. ჩვენ მოგახსენებთ „შაშვი, კაკაბის შებმაზე“, უკაცრავათ ბ. კაკაბაძის და ქალთა უმაღლეს კურსების მსმენელთა შებმაზე, რამაც აალაპარაკა ჩვენი პრესა და ბ. გევა-ლიმ კიდევ კინალამ ნამდვილ ომის დღიურშიაც კი მოიხსენია. გასაკვირველია, ღმერთმანი: რატომ კაკაბაძისებურ გეროსტრატულ გამოხვლას მხოლოდ ჩვენში უნდა ჰქონდეს ადგილი! აიღეთ თუნდა ჩვენ მეზობელ სომხების „შეცნიერთა“ მოქმედება, ისინი, პირ-იქით, არსებულ ისტორიულ ფაქტების ამოფხეკასაც კი არ ერიდებიან ხოლმე თავიანთ ერისთვის სახელის მოსახვეჭად და ისეთი, ყველასგან პატივცემული და მიუდგომელი მკვლევარი-პროფესორი, როგორც არის ბ. მარი, არ დაინდეს, გააძევეს ვანის ნანგრევების კვლევისაგან, ვინაიდან, ზოგიერთი ისტორიული საბუთები, იმათი სახეირო არ გამოდგა... ჩვენებური ზოგიერთი

„ნასწავლ-მკვლევარნი“ კი, როგორც ეს თავის დროზე აღინიშნა ბ. კაკაბაძის შესახებ, თითქოს განგებ სკდილობენ არსებულ ისტორიულ ფაქტების გადამახინჯებას თავისივე ერის საწინააღმდეგო და სახელის გასატყუარად. შეიძლება ისტორიის კაკაბაძისებური „გაშუქება“ კიდევ ესიამოვნოს აღნიშნულ ქალთა კურსების დამაარსებელ სოლოლოაკელთ, მაგრამ, სინიღისიკ ხომ კარგი საქონელია!. ქართ. კულტურის მოყვარული საზოგადოების გასულ კვირის კრებაზე, სხვათა შორის, ამ ინციდენტის განხილვა იყო წამოყენებული, რის გამოისობითაც, უმთავრესად, იმოდენა საზოგადოებას მოეყარა თავი. აღნიშნულ საზოგადოებაში, ეტყობა დაშინებულმა პრესაში გამოთქმულ ერთ ახირებულ აზრით, რომ „მეცნიერი*) თავის კვლევა-ძიებაში თავისუფალი უნდა იყოს საზოგადოებრივ კრიტიკიდანაო,—

— მიიღო დადგენილება: „აღნიშნულ ინციდენტზე კამათი მოისპოს, ვინაიდან იგი საზოგადოების კომპეტენციას არ შეადგენსო“... **Вотъ тебѣ и здравствуй!** — რუსები რომ იტყვიან. აბა ჩვენ რა გვეთქმოდა რომ ბ. კაკაბაძეს თავისი „გამოკვლევა“ უტყუარ საბუთებზე დაემყარებინა. და სწორეთ ეს საბუთები უნდა მოეთხოვა აღნიშნულ ქართ. კულტურის მოყვარულ საზოგადოებას თავისივე „წევრ ბ. კაკაბაძისაგან. და თუ ეს საბუთები უკანასკნელის ჩვეულებრივი ფანტაზიის ნაყოფი გამოდგებოდა, — შესაფერი მსჯავრის გამოტანასაც არ მორიდებოდა. ახია ჩვენზე, თუ იგივე კაკაბაძე ხვალ, ან ზეგ პირდაპირ უშვერი სიტყვებით მოიხსენიებს მთელს ჩვენს წარსულს, შეთქვენ გითხრათ პასუხს ვინმე მოსთხოვს ესეთ „მეცნიერულ“ რწმენისათვის.

თავისებურივე რწმენა ჰქონია საბედაგოგო ეურნალ „განათლების“ რედაქტორს ბ. ბოცვაძეს თავისავე კოლეგებზე — სახალხო მასწავლებლებზე. იგი სკდილობს დაამტკიცოს, რომ სახალხო მასწავლებლები „ლატაკნი არიან გონებრივად და 'ხეობრივადო“... რომ ჩვენებურ სახალხო მასწავლებლებს მართლაც აკლიათ ჯეროვანი მომზადება და მათგან ბევრს თავისი მაღლიანი საქმის დროში, მაღლა არ უჭირავს და ამიტომ იმათი მოქმედების ნაყოფიც მეტად მცირეა, — ეს ბევრისათვის აშკარაა, მაგრამ ბ. ბოცვაძისებური, რუსები რომ იტყვიან, „ბეზშაბაშნოე“ მსჯავრის გამოტანა, — ეს

ერთნაირი გაბედულობით და უპასუხისმგებლობით თუ აიხსნება...,

რით აიხსნებაო, გულ-უბრყვილოთ კითხულობს გაზ. „მადრევეანის“ **შორაპნელი კორესპონდენტი**, რომ „ჩვენი სამკითხველო თანდათან ღარობდება, მკითხველები თანდა-თან აკლდებიან და, სამაგიეროთ, ადგილობრივ ინტელიგენციის უმეტესი ნაწილი კარტსა და ნარდს თამაშობს გონება გაბრუებამდე, გულის წასვლამდეო“. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ეს არც ისე ძნელი ასახსნელი უნდა იყოს: ეტყობა „შეგნებული“ ნაწილი შორაპანის ინტელიგენციისა ჰფიქრობს იმ „კულტურულ“ შეჯიბრებით ბრავალი ფული მოიგოს და იმით სამკითხველოს საქმე სამუდამოთ უზრუნველ ჰყოს. და ან თუ, პირ იქით, ისინი შოგების მაგიერ, უკანასკნელ საცვლამდის გალატაკდნენ და გაიყვლიფნენ, — მით უკეთესი: გაპროლეტარდებიან და იმით ხელს შეუწყობენ სოციალიზმის მოახლოებას.

დიდი „სოციალისტები“ ყოფილან აგრეთვე სოფ. მუხიანელების მიერ (ქუთაისის მაზრ.) დაქირავებული დარაჯნი.

როგორც გაზ. „თანამედროვე აზრის“ კორესპონდენტი იტყობინება, ეს „ხელისთავები“, თუ არ ვიცი ვისი თავები, როგორც „კერძო საქუთრების მოწინააღმდეგენი“ მოახელდებენ თუ არა სოფლელთ ორ-ღობეში, სურსათით, იარაღით თუ საქონელით, ყველიფერს — ართმევენ და ცარიელ-ტარიელ უშვებენ... საპროლეტარო გზაზე...

სხვა გრძელი ამბებისათვის ამ ჯერეთ ადგილი აღარა გვრჩება და აქ მხოლოდღა მოვიყვანთ რამდენსამე იმ ახალ, მცირე ზომის, ამბებს,

ქალაქის ახალ ღლახნების არჩევნები, ომიანობის გამო, გადაუდვინებიათ მერმე ომამდის, რასაც გულისთადის მწუხარებით აუწყებენ ნათესავთ და ნაცნობთ ქალაქის მამინაცვლები.

თბ. ქართ. ხ. აზ. ბანკს შემთხვევით შეუტყენია დიდი პარტია შავი კენჭებისა მომავალ არჩევნებისთვის.

და ქართულ სამეურნეო ბანკს კიდევ ახალი სტილის ხუთი „კრაოტი“ და რვა ტაბტი, მუთაქბალიშით, უყიდნია, დიდი ჯაფისაგან დაქანცულ

*) მეცნიერებას არის და „მეცნიერებას“...

გამგე — მოსამსახურეთა დასასვენებლად, დილის 9 საათიდან ნაშუადღევს 2 საათამდე.

გაზ. „სახალხო ფურცელის“ რედაქცია თურმე წელს დიდ მოგებას მოეღოს, ვინაიდან უსასყიდლოთ გაზეთის გზავნა მოუსპია თვისი ოთხი-ხუთი დიდის-ხნის მეგობარ-თანამშრომლებისათვისაც კი.

„ქალაქის შიმშილის გამო“, ამას იქით, გაზეთები: „თემი“, „შადრევანი“, „თანამედროვე აზრი“ და „ЗАКАВ. РЪК“-ი გამოვა ხოლმე ჯერჯერობით, ფოსტის ქალაქის ფორმატით და შემდეგ — რამოდენ ზომას ქალაქისა ც კი ჩაიგდებენ ხელში.

„ახალ კლუბში“ მოუწყვეით მასაჟის კურსები.

ქართ. სიტყვა-კაზმულ მწერალთა საზოგადოების გამგეობას გადაუწყვეტია გამართოს ძილში შეჯიბრება. მე თქვენ გითხრათ ქართველებში მონაწილეობის მიმღებნი ცოტანი აღმოჩნდებიან. პოდა, სწორეთ, ამ საქმის მოგვარებაშივე სჩანს ჯეროვანი უნარი ზემოთ, ქალაქდზე აღნიშნულ, საზოგადოებისა.

ბ. კ. ტყავაძეს, როგორც მრავალ საქმეში გართულ მარტო ხელ კაცს, ხმა წასვლია და ეხლა ქიზიყიდგან, კვირაში ორი პირის მაგიერ, მხოლოდ ერთხელ, კვირაობით, ისმის ხოლმე იმისი ძახილი.

დრამატურგს ი. გედევანიშვილს დაუწერია მესამე ნაწილი თვისი ზღაპარ-ფერია — „სინათლისა“, რომლის დადგმასაც აპირებს, ომის გათავების შემდეგ, „გველის“ დარბაზში.

ბ. აბაშელი კიდევ თურმე ყოველ დღე დაჟინებით ამუშავებს თვის ახალ, საყურადღებო, პროზით სავსე პოემას „ანგარიშების“ სათაურით.

ბ. აბ. წულაძეს კაი პირობებში „ფოდრათით“ აუღია, ერთ-ერთ რედაქციისაგან, ნეკროლოგების წერა და უკვე დაუმზადებია კიდევ თითქმის ყველა ჩვენ საზოგადო მოღვაწეთა ნეკროლოგები: აღნიშნულ ნეკროლოგებში ბ. ა. წეს თითო სტრიქო-

ნის დასატევი ადგილები გამოუყოფებია იმ წინ დახედულ მოსაზრებით, რომ ამა თუ იმ მოღვაწის გარდაცვალებისთანავე, გამოტოვებულ ადგილში გარდაცვალების თარიღს დასვა და ნეკროლოგი მზად დახვდება. ასე კარგია ყუფუღუფის წინ წავდებული საქმე..

საქმე კი არა და მგონი თვით ჩემივე თავი გავიხადო უკან გამოსადგენი, ზოგიერთთათვის არა სასიამოვნო ამბების დღიურიდან გამოქლავენებისათვის, მაგრამ ამაზე ბევრსაც არ ვინადვლი: „შექმადული ცხენი“ თუ არა ღყავს, სამაგიეროთ დამზადებული მაქვს „პასპორტი“ სათათრეში გასაქცევად, თათრულს კიდევ „შტატნი მუღლასებრ“ თავისუფლად ვლაპარაკობ და მეც მოუსვამ ფეხს!...

გ. აბ—ელი.

გერმანიის ახალ-შენები აფრიკაში (გაგრძელება)

მცხოვრებნი, გერმანიის აღმოსავლეთ აფრიკის მცხოვრებნი წარმოადგენენ თემთა და ხალხთა ნარევს. 1918 წ. აქ ცხოვრობდა 7.650,000 მკვიდრი და 5,336 ევროპიელი უძველესი მკვიდრნი აწინდელ ბუშმენების მზგავსი ყოფილან და დაბალტანოვანნი; ეს ხალხი იკვებებოდა ნადირობით და მეტად მცირე წარმოდგენა ჰქონდა მიწის შემუშავებაზე.

საოცარია, რომ დღესაც აქაური მკვიდრნი უწინდელ იარაღით უვლიან მინდვრებს, არ ასუქებენ მიწას, გერმანელთა ვერა ღონის ძიებამ ვერ მიაჩვია ისინი ფასიან და გამოსაზიდათ გამოსადეგ მცენარეთა გაფრცვლებას, რადგან ასეთი მცენარენი თხოულობენ მიწის სხვანაირ დამუშავებას. ხოლო სეზამს და მიწისთხილას სთესვენ გამოსაზიდავად.

ფეტვის, ბანანის და ინდოეთის კაკლის ზედმეტს მოსაგაღს მკვიდრნი არ ინახვენ, ხოლო აკეთებენ მათგან სპირტიანს სასმელებს. გერმანიის აღმოსავლეთ აფრიკის მეურნე ხალხს ჰყავს მხოლოდ თხა, რომლის ხორცს ხმარობს საქმელად, საქმელად არა ხმარობს, არც ქათამს, არც თუ მის კვერცხს.

ქათამს იყენებენ მხოლოდ მისნობისთვის. მისი სა-
დილიც მეტის მეტად მარტივია. იგი პურს არ აც-
ხობს, სჭამს მხოლოდ ფაფას და მწვანელოვლობას,
შემწვარს და შეუმწვარს. მას ვერ ძალუძს სუფრის-
თვის იხმაროს შესაქმელი გარეული ბალახეული და
მწვანელი.

ჩრდილოეთის მხრის მწყემს ხალხს ქამიტებს
და დასავლეთის ზანგ-ზულოუსებს ჰყავთ რქიანი სა-
ქონელი და ღუმიანი ცხვარი. საქონელს აქ არ
ამუშავენ არც ტვირთის საზიდავად, არც ახვეი-
ნებენ მინდორ-ველს. ამიტომ საქონელი მკვდარი
სარჩოა მათთვის. ხმარობენ მხოლოდ რძეს და კა-
რაქს. კარაქს იცხებენ კანზე, საქმელიად კი არ
ხმარობენ. მწყემსნი მოვალენი არიან უდარაჯონ
საქონელს, რომ იგი არ მიუახლოვდეს ქაობიან
ადგილებს, სადაც ცხოვრობს ბუზი ცეცე, სასიკვდი-
ლო ავადმყოფობის გამავრცელებელი საქონლის
შორის. არა ნაკლებ საშიშოა საქონლისთვის ერთი
ტიბთაგანი, სავანეს მცხოვრები და ზღვის ნაპირა
ციებ-ცხელების გამავრცელებელი. მისგან თავის
დაღწევა შეიძლება მხოლოდ ბალახის ყოველწლი-
ურ დაწვის საშუალებით. ბუზი ცეცე, როგორცა
სჩანს, არის საქონლის ტვირთის საზიდავად მოუხ-
მარებლობის უმთავრესი მიზეზი, რადგან სავაჭრო
გზები, რომელთა საშუალებით ქვეყნის შუაგული
ეკავშირება ზღვის ნაპირს, ცეცე არ შორდება.

ცხელი ჰავა და ციებ-ცხელების შორს მანძილ-
ზე გავრცელება აფერხებენ ევროპიელთ მიერ ქვეყ-
ნის დასახლებას, თუმცა 1,500—2 ათასი მეტ. სი-
მაღლეზე ევროპიელნი ცხოვრობენ თითქმის უვნებ-
ლად; ამ სიმაღლეზე კლიმატჯაგონს ფერდობებზე
შეგროვილია მოსახლეთა უმეტესი სანერგები და
ფერმები.

მოსახლეთა უმთავრესი ნაწილი გერმანელნი
არიან; აქ ცხოვრობენ, მათ გარდა, ბურები, რუ-
სეთის გერმანელნი, ინგლისელნი და იტალიელნი —
მხარობენ ყავას, კაუჩუკის ჯიშებს, რომლის ქერქში
საბადანო მასალის 50 პროცენტია, ქინა-ქინის და
ქათურის ხეებს, ჰილს, შაქრის ლერწამს, ბამბას,
შოკოლათის ხეს და ბრინჯს; ბურები და რუსეთის
გერმანელნი სთესვენ აგრედვე პურს.

რამდენიმე სახელმწიფო გამოცდის სადგური
იკვლევს ტროპიკული მცენარეთა მოყვანის წესებს
და ცდილობს გააუმჯობესოს საქონლის ადგილობ-
რივი ჯიშები. ევროპიელნი ნადირობენ სპილოებზე,
მარტორქაზე და წყლის ცხენზე (ჰიპპოპოტამი)
მათ ფანიან კბილების და რქების გამო. ნადირო-

ბის მაღალ ფასიანმა ჯარიმამაც ვერ ^{ახსნა} პირუ-
ტყენი ხოცვა-ჟლეტისაგან. უკანასკნელ წლებში
მთავრობამ შემოიღო მკაცრი ^{ქანონები} და შეჭრა
დიდძალი ადგილი, სადაც ნადირობა შესრულიად
აღკრძალულია, მიწის სიმდიდრეთაგან მხოლოდ ოქ-
როს მადნებს აწარმოებენ; აღმოუჩენიათ აგრედვე
ქვა ნახშირის, რკინის, ტყვიის, სპილენძის და მარი-
ლის მადნეულობა და ძვირფასი თვლების ადგილ
მდებარეობა. საზღვარ გარეთ აქედამ დაიარება,
„გერმანიის აღმოსავლეთ აფრიკის გემთა კომპანია“;
ეს უკანასკნელი იღებს 1/2 მილიონს მარკას ყო-
ველ წლიურ სახელმწიფო დახმარებას და გზავნის
სამ კვირაში ერთხელ ფოსტის გემს ევროპიდამ;
ამას გარდა ქვეყნის რვა ყურე ეკავშირება ერთ-
მანეთს გემთა საშუალებით. ფრიად მაღალი ხარჯი
საშინლად აბრკოლებს ახალშენის ზრდას, თუმცა
ჩინოსან ხალხს და ზოგიერთს მოვაჭრე კომპანიას
დაბალ ფასში უზიდავენ ტვირთს.

ტვირთთა გამოსაზიდი მაღალი ფასები სახელ-
მწიფოს არ აძლევს მკვიდრთაგან ზედმეტ დამუშა-
ვებულ დაბალ ფასიან ნედლეულის (სიმინდის და სხ.)
გამოზიდვის საშუალებას. მეორეს მხრივ ზოგიერთი
მძიმე და იაფი ფაბრიკატი (მაგ. რკინა) ვერ შეაქვთ
ახალშენში. 1911 წ. აქ შემოტანილი იყო ტვირთი
45,892,000 მარკ. (ქსოვილი მასალები, — 14 მილ.
მარკ., რკინეულობა და რკინის იარაღი — 9,8 მილ.
მარკ., მცენარეთა მასალები 8,8 მილ. მარკ.); გა-
ტანილი იყო — 22438000 მარკ. (კაუჩუკი — 4,8 მილ.
მარკ., სეზალის ძაფი — 4,5 მილ. მარკ., ტყავი და
კანი — 3 მილ. მარკ. და სხ.)

უდიდესი სავაჭრო მნიშვნელობა აქვთ ყუ-
რებს — ახალშენის უმთავრეს ქალიქს დარგლსა-
ლამს და ტანგას, რომელნიც რკინის გზით ეკავ-
შირებიან ქვეყნის შუაგულს ნაწილებს. პირველი
რკინის გზით ერთვის ქალ. ტაბორს, მეორე — კი-
ლიმანჯაროს არე-მარეს. ქრისტიანთა მისსიები აგრ-
ცელებენ კულტურას მკვიდრთა შორის. ასე სა-
ხელმწიფოს სკოლებში სწავლობს 8,177 ყმაწვილი,
როცა 9 პროცენტანტთა და 3 კათოლიკეთა მის-
სიაში ითვლება 108,500 მოწაფე. იგივე მისსიები
აშენებენ საავადმყოფოებს და მოღვაწეობენ მკვიდრ-
თა კეთილდღეობის აღსადგენად მიწის მეუნეობის
წესების გაუმჯობესების საშუალებით.

სიმშვიდეს და სიწყნარეს იცავს ჯარი და პო-
ლიცია, რომელში მსახურებს 2,472 მკვიდრი და
261 ევროპიელი, ახალშენის შემოსავალი არ ჰვა-
რავს მთავრობის ხარჯს, ასე რომ გერმანია ყოველ

წლივ აგებს 3,600,000 მარკას (1913 წ.) თავის ხაზინილამ.

სანერგეთა შესამჩნევი გაუმჯობესება გვიჩვენებს რომ ამ ახალშენის მომავალი საუცხოვოა.

გ. ჯანაშვილი.

(შემდეგი იქნება)

სხვა და სხვა ამბები

ქართ. ქალ. ამხ. განათლების „სკოლაში“ ამ კვირას ქართ. ქალ. ამ. „განათლების“ სკოლამ გამართა გამოფენა მოწაფეთა ნამუშაღირისა. გამოფენა მრავალ მხრით იყო საინტერესო: ქარგვა, კრა-კერვა, მხატვრობა და სხვა. ყოველი დარიგი განსაკუთრებულს ყურადღებას იპყრობდა. გამოფენაზევე იყო საბუნების მეტყვეს განყოფილება. აქ ჩვენ ვნახეთ საგეოლოგო მრავალი ნიმუში, ჩვენი ყოფა-ცხოვრების დამახასიათებელი ნივთები, შეკრებილი და შედგენილი იაკ. სხვ. ზედგინიძის მიერ. თვითვე განყოფილების მრავალ ფეროვნება და, რაც უფრო საინტერესოა, ნიშანი მუყაითობისა და ერთგული შრომისა, გვაბედვინებს უღრმესი მადლობა გამოვეუცხადოთ ხსენებულ სკოლის გამგეობას, რომელსაც ძალ ღონეს დაუზოგავია, რომ ჩვენს ნორჩ ბავშვებისთვის შეესწავლებინა შრომა, დაკვირვება, ზოგიერთა ნაწარმოები, მაგალითად, ქარგვა-კერვისა და მხატვრობისა, პირდაპირ სანიმუშოა. ვუსურვებთ მესვეურთ მეტს მხნეობას, მეტს ენერგიას რომ ყოველ წელს ასეთი სასიამოვნო გამოფენა გაემართათ თავიანთ მოწაფეთა მუყაითობისა და შრომის ნაყოფის დასამტკიცებლად.

(ჟურნალ გაზეთებიდან)

◆ დარდანელის სრუტეში ოსმალეთის ნაღმით დაიღუბა ინგლისელთა ჯავშნოსანი „გოლიათი“.

☆ გერმანიის ფლოტი საზღვაო „Times“-ის რედაქტორი ჰიფიქრობს, რომ გერმანიის ფლოტი უმოქმედოდ ღარ გახედება, რადგანაც ესაა სკმაოდ მოღონიერდა ახლად ჩაშვებული სამხედრო გემებითა. ამრიგად გერმანიის სამხედრო ფლოტში 33 გემი ითვლებოდა. ამათში არ ანგარიშობენ სანაპიროდ მოდარაჯემ სუბუქ კრეისერებს. ამ აუგში ჩაუშვიათ ოთხი ახალი კრეისერი, „კაიანიგი“, „გრასკო“ კურფიუსტი“, „მარკგრაფი“ და „კრონშინსტი“. ამ ჟამად აღმირად ფონზოლის განკარგულებაშია 17 დრედნოუტი.

★ სამხედრო ცენზურა საფრანგეთში. „Revue de Paris“-ში დაბეჯდილია სამხედრო ცენზურის საქმიანობა საფრანგეთში, იგი სასტიკად სჯის გაზეთებს, ხშირად კონფისკაციას ახდენს ყველ სრულიად ჰხურავს გაზეთებსა. თავისუფლებას შეჩვეულ ფრანგებს ასეთი რეჟიმი შეურიგებლად მიაჩნიათ. მაუსედავად იმისა, რომ გაზეთები წინასწარ ასრულებენ ცენზურის დირექტივებს, მაინც დახურვას ვერ ასტდა თვით კლემანსოს ნობილი გაზეთი, „l'honneur libre“, შემდეგ „hanterne“-ი. ეს გაზეთი დაუხურიათ იმიტომ, რომ გერმანელ ჟოჟრის განკარგულება გამაჰქვეყნა; ასევე დაჭხურეს „l'auto“ ტექნიკურ ხასიათის წერილის გამო, „l'lire parole“ რომელმაც დასტამბა გოლდენ დე-ვიდენის სტატია და მრავალი სხვა. ხშირად, ამბობს ხსენებული გაზეთი, ცენზურის თვალსაზრისი კარიკატურულ სახეს იღებს და დალიდან სადამძღვრ ათასჯერ იფრლება. ის წერილი, რომელიც შუადამდე შეუწინაებლად უდგნიათ, ხშირად დილისთვის შესწინარებული ხდება. ხშირად ისიც კი ხდება ხალხე, რომ წერილის ბუდი თვით ცენზორის ნურგებსა და გუნებაზეა დამოკიდებული იმისდა მიხედვით თუ რა ნურგების ჰატრონი ცენზორი კითხულობს წერილს, მისი დაბეჯდვის ბუდიც ისე სწუდება.

★ „ლეუზიტანიის დაღუბვა. გასულ კვირას გერმანელებმა წუაქვეშა ნავის შემწეობით დაჭლუბეს ინგლისის სამოგზაურო გემი „ლეუზიტანია“. გემი ამერიკიდან მოდიოდა. როდესაც ნავისადგურს მოადებოდა, უკვლავ მგზავრებმა მიიღეს ტელეგრამები, სუ მიდიხართ, ჩამოდიო გემიდან, რადგანაც გერმანელთა წუაქვეშა ნავი ამირებს თაფზე დასხმასა. მგზავრები აღმოთდნენ. გემის გამოსვლა დაგვიანდა. მაგრამ შიში საბოლოოდ უსაფუძვლოდ იტნეს და კუკანუმი გასცურდენ. ერთმა მილიარდულმა ვანდერბილდმა ტელეგრამა დემონსტრაციულად გადაჭხია და დაშუქრებით დაიძახა: აბა, რასაც გვიზავენ ამასაც დავინახავთ. გემი დაიძრა. იგი უკვე მიღწეული იყო მიზანს, — რომ უკრავ წუაქვეშადან ამჭლდ ნავში თავით და ორი წადმით დაჭლუბა ეს უზარ-მზარე გემი. მოგზაურთაგან ძალიან ცოტა გადაჩხენ. როგორც საბოლოოდ გამაინკვა, დაღუბულთა რიცხვი 1500 კაცს აღემატება. დაღუბულთა შორის ურეგია როგორც მილიარდული ვანდერბილდი, ისე ინგლისის მრეშიერ მინისტრ—სკვიტის ვაჟიშვილი-ლეიტენანტი...

გემის დაღუბვისას სხვა და სხვა სახელმწიფოთა მროტესტება გაისმა. გერმანელები თავს მართლულობენ: გემი შეიარაღებული იყო, ზედ სამხედრო მასალა მიჭქონდათ...

ეს გემი ეკუთვნოდა ინგლისელთა კომპანიას, Cunard-ს. 4 დეკემბერს 1907 წელს. თავის დროზე მსოფლიოზე ეს უდიდეს გემად ითვლებოდა. (შემდეგში ამ გემზე უფრო დიდებიც აკვს, როგორც მაგალითად, რსებილი დადგენული „ტიტანიკი“ „ლიმიპიკი“, და „იმპერატორი“ ამ გემის სიგრძე უდრიდა 240 მეტრს. თუ სიგრძეზე დავყურებით, გემის თავი სსხაზანსა თუ სიგრძეზე მოქმედებდა, ხოლო ბოლო ბარათინის ქუჩას. მისი ოთხი საკვამური მიღო სიმაღლით 48 მეტრს უდრიდა. წყალ სადენი და საორთქლე მილები ერთად რომ გაგვეგრძელებინა თბილისიდან ქუთაისამდე გაიჭიმებოდა. სისწრაფე გემისა სიათში უდრდა 25 3/4 კვანძს. ირლანდიიდან ნიურკამდე ოთხ დღე ნახევარში მიდიოდა და 68 ათას ცხენის ძალ-დონეს ჭხარჯავდა, 6 250 ტონა (250 ვაკონ) ნახშირს, ესე იგი სწორედ იმდენს, რაც ბირიუს 4 დღის განმავლობაში ეხარჯება განათლებაზე ელექტრონის მანქანა იმდენ ენერჯიას იძლეოდა, რომ მთელ ქალაქს თამამად ეუფოდა განათებად. მისი ეკიპაჟი შესდგებოდა 827 კაცისაგან. მიჰყავდა 3 ათასზე მეტი მგზავური. თქმა არ უნდა, მაწყობილება ამ მოცურავე ქალაქისა ფრიად მდიდრული იქნებოდა. გემის მარტო ერთი აგება დაჯდა 20 მილიონი მანეთი.

წიგ კრეხერი „კრონპრინც ვილჰელმის“ თავგადასავალი. ამ უმად ნიურკამში დაკავებულია გერმანელთა კრეხერი „კრონპრინც ვილჰელმი“ ფრიად საინტერესოა ამ შეკვარ კრეხერის თავ-გადასავალი. აი, ერთა მისი უკანასკნელი ეპიზოდთაგანი: ნიურკავისაკენ გეზი დაიჭირა, მან რადდერჟერგე დაიჭირა უმართულთა ტელეგრაფმა, რომლებითაც გაიგო, რომ მას ახლად ინგლისელთა კრეხერები იუვნენ. დამით კიდევ შეეუარა ინგლისელთა მოდარავე კრეხერს. „ვის ხართ? — ხვენ ინგლისელთა სამხედრო გემი ვართ. გერმანელებმა უბასუხეს: „ხვენ ინგლისელთა სავაჭრო გემი, მივალთ ჭავრში“. ინგლისელები დაკმაყოფილდნენ ასეთი მასუხით და თავი გააჩებეს. გერმანელთა კრეხერმა ჩაქროს სინათლე და ჭუნობს კონცხისკენ. გაეშურა და თან განაგრძობდა უმართულთა ტელეგრაფების ჭერას. კვლავ ატუაბინებდნენ, უფრთხილდით, ინგლისელები განსტკბერტემიანო. ხიუვიდან გასულასას მას სამხედრო იარაღი აღარ ჭეოფნიდა. იფიქრა, „კარსდრუეს“ ვნახვ და იქიდან გადავიტანო. მაგრამ გზად მან მოახერხა, ინგლისელთა გემის „ლაკარქტინას“ დატუვევება, საიდანაც ორი ზარბაზანი გადაიტანა. შემდეგ დაჭლება რამდენიმე გემი. მომეტებულად ჭლებავდა სავაჭრო გემებს. მოკლე ხანში 1000 ტუვემდე მოუგრძოდა. საქმე იქამდე მივიდა, რომ სურსათი აღარ ჭეოფნიდა. ორი

თვის შემდეგ მან შეახერხა ტუვეების გადასხმა. მას მიეშეულა „კარსდრუე“, საიდანაც იარაღი და სურსათი გადაიტანა. მათ ერთად მისწრეს ინგლისელთა სამხედრო-ისკრმა, მაგრამ მცირე ბრძოლის შემდეგ უკავებენ და დაიმაღნენ. ერთ დატუვევებულ გემიდან მათ გადუზიდნიათ 5, მილიონი გირგუნჯა ხორცი, ფრანგთა გემიდან „უნიონიდან“ წყულიათ 3, ათასი ტონა ნახშირი. მან დაატუვევა ინგლისელთა ერთი გემი „მას პილი“, რომელიც იმ ზარობით გააფრთხილდა, თუ ტუვეებს ნახიერზე გადასხავდა...

თეატრი და ხელოვნება

წარსულ სამშაბათს, 28 აპრ. ქართვ. მსახიობთა ამხანაგობის მიერ წარმოდგენილი იქნა სენკევიჩის ცნობილი პიესა „ვიდრე ხვალ“. პიესა მარტილიანად იყო დადგმული. მხოლოდ არ შეგვიძლიან არ შევნიშნთთ მსახიობთა ცოტაოდენი უყურადღებობა: რას ნიშნავს, რომ თითქმის ყოველთვის უგრიმოდ გამოდიან? გრიმს ჩვენი მსახიობნი მეტად ნაკლებ ყურადღებას აქცევენ, რითაც ფრიად არა სასიამოვნო შთაბეჭდილებას სტოვებენ მაყურებელზე. საკმარისია მსახიობმა ფეხი გამოსდგას სცენაზე, რომ მაშინვე ჩურჩული გაისმას თქვენს გარშემო: „ზარდალი შვილი... იმედა შვილი...“ სასცენო ხელოვნებისთვის ეს დიდი დეფექტია. არც ის არის მოსაწონარი, რომ სხვა და სხვა ტიპებში ერთი და იგივე პარიკი გაიკეთოს მსახიობმა. მაგალითად, შენიშნულია, რომ ა. იმედა შვილს შეჭყვარებია წიბლის ფერი ხუჭუჭა თმა. და ამ პარიკით თქვენ ნახავთ სრულე? ით სხვა და სხვა ჯურის, სხვა და სხვა ქვეყნის ტიპების დასახატავად. მაგრამ ყველა ეს გაკვრითი შენიშვნაა. ჩვენ გვსურს თვით თამაშს დაუბრუნდეთ.

ამ პიესას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს თავის მხატვრობით. უმაღლესი არისტოკრატიზმი, რომელსაც თვით ავტორი სენკევიჩი ჰზიარებია, პეტრონიუსის განსახიერებაში გამოიხატება. იმიტომ, ხელოვანი მსახიობი, ვინც ამ როლს იკისრებს, საუცხოვოდ დაავგირგვინებს კიდევ ამ მხრით ბ-ნ ზარდალი შვილს მეტი შნო ჰქონდა გამარჯვებისა, მაგრამ... როგორც სხვა და სხვა ადგილას სამჯერ ამბობს პეტრონიუსი თავის როლში „დავმარცხდი“, „კიდევ დავმარცხდიო“, ჩვენი ახალგაზდა მსახიობი, მართლაც, დამარცხდა უმთავრესად უდიდეს მომენტებში, დამარცხდა არა მარტო იმიტომ, რომ ჯერ ერთი პეტრონიუსი მეტად ახალგაზდა, თვით ტსიავნ

მარკუეზე ქაბუკი პიროვნება დაგვიხატა, არამედ იმიტომ უფრო, რომ ყალბადა აქვს გაგებული. ასტერის ადგილას, არც ერთს მომენტში ჩვენ ვერ ვნახეთ ის უმაღლესი არისტოკრატიზმი, რომლის განხორციელებაც იყო პეტრონიუსი. სხვა რომ არა ვთქვათ რა, გავიხსენოთ სცენა, როდესაც ნერონს ბრბო აუჯანყდება და სასახლესთან მოექცებიან გამაგებით შეშინებულ ნერონის ადგილს პეტრონიუსი ჩამოდის, მედიდურად, ამაყად, მის წინ დარაჯთა ლეგიონი უნდა გარღვეულიყო. ის პირისპირ წარუდგება ამღვრეულ ბრბოს, მაგრამ მშვიდი, ოლიმპიური სიდარბაისლით, როგორც ეს შემფერის რომაელ არისტოკრატს, მშვიდად ეუბნება, თქვენ, ვინც წინ დგებართ, გადაეცით თქვენ უკან მდგართ, რასაც მე გეტყვითო და შემდეგ კიდევ გაიმართება ბაასი. ეს შენიშვნა თავისთავად ჰგულისხმობდა მშვიდსა და აუღელვებელს კილოს. ბნი ზარდალი-შვილი ტერასიდან გადმოდგა და ჩვენებურ პროპაგანდისტთა სახით ღმერთი აღარ მოიგონა თვისი მღელვარე და ამამაღლებელი კილოთი. ბრბოს სუნთქვამ, რის შესახებაც შეპნიშნავს პეტრონიუსი. ამ საძაგლებსა როგორი სუნი დააყენესო, ისე უმნიშვნელოდ ჩაიარა, რომ უნებურად გული დაგვწყვიტა. ახლა ამას დაუმატეთ მშრალი კილო და მიიღებთ მეტად ბერნ არისტოკრატის ჩონჩხს და არა ისეთ დიდ ბუნებოვან ადამიანის აჩრდილს, როგორიც იყო პეტრონიუსი.

მარკუს ტრიბუნის უფრო ცოცხალი ტიპი იყო. იმედაშვილის მდიდარ ტემპერამენტს, თუ კი მას მოუვლიან, გასთლიან, უეჭველია, მეტად კარგს და ნიჭიერ მსახიობად მოუვლენენ ჩვენს თეატრს, ვერ ვიტყვით, რომ იგი უნაკლო იყო, არა, ამ მხრივ მასშიაც შეიძლება აღენიშნოთ საზოგადო ნაკლოვანებანი, მაგრამ როდესაც მოულოდნელად ნამდვილ არტისტიულ ხაზებს დაფინახავთ ხოლმე მის თამაშში, ჩვენებად ვართ მსახიობს ვაბატით ყოველისფერი და წუთიერ სიამოვნებისთვის მადლობა გადაუხადოთ. ასეთ დიდ მომენტად და არტისტიულად შესრულებულ სურათად მიგვაჩნია მეხუთე მოქმედება, როდესაც ველურ ხარის რქებზე გასულ ღიმიას დაინახავს მარკუსი და ზარდაცემული ზერასზე შემოჭრისთანვე თვალზე ხელებ მიფარებული წამოიძახებს: არ შემიძლიან, ვერ ვუყურებ... აქ მსახიობმა სასოწარკვეთილების უმშვენიერესი აპოთეოზი დაჰხატა და დამსწრე საზოგადოება გრძნეულობით მოაჯადოვა, არა, სულ სხვაა ამ ახალგაზრდა მსახიობის ცეცხლი, დიდი შეძენაა ჩვენ თეატრისთვის, მას მხოლოდ მოვლო ეკირვება...

არ შემიძლიან ვაკვრიოთ არ შევეხო მესამე ძალას — კორიშელს. აი, სინიდიხიერი და მუყაითი

მშრომელი მსახიობი! მას ვერას დროს ნახავთ, რომ როლი არ იცოდეს. მუდამ შესატყვის სელა, გაუზვიადებელი მოხაზულობა, გრიმი, შეიძლება დიდი ნიჭის პატრონიც არ იყოს ეს მსახიობი, ამ სიტყვის ბეჯითი მნიშვნელობით, მაგრამ რასაც ის აღწევს თავის შრომით, ეს მართლაც რომ ტაშის დასაკვრელი და საქებური! ამ საღამოსაც მისი ხილონი თავიდან-ბოლომდე დაკვირვებით იყო შესრულებელი.

ჭიაურელზეც შეიძლება შევჩერდეთ ცოტა: ეს ახალგაზრდა მრავალფეროვანი ნიჭით არის დაჯილდოვებული. იგი ყოველს სფეროში აფათურებს ხელს და თვის ნამდვილ მოწოდებისთვის ვერ მიუგვნია. მაგრამ ეს სხვათაშორის, როგორც მსახიობი როდესაც იგი მიაგნებს თავის ნიჭის შესაფერს, უტყუარად ხელოვანია. ხშირად გვინახავს ახალგაზრდა სხვა და სხვა როლებში, მაგრამ არც ერთხელ ვერ გავიცნია იგი, საოცრად იცვლის ხმას და თავიც სხვა და სხვა დროს სულ სხვა და სხვანაირად უჭერია ეს ფრიად დამახასიათებელია მისი სასცენო ნიჭისა. სამწუხრად იმ დღეს, მისი ფაქიური სუსტი გამოდგა, აკლდა სულის მისტიური სიძლიერე, შთამგონებული ხმა, როგორიც უნდა გვეგულისხმა ქრისტიანობის პირველ მქადაგებელიდან.

გ. გედევანოვი ძველი ნაცნობი მსახიობია. მისი ნერონი ფერადებით არ იყო მყვირალა, არამედ ზომიერი, დაკვირვებული. ალაგ-ალაგ ხმის კვეთება და უცნაური ამბობება რომ არა ჰქონიყო, ბევრად უფრო სრული და უნაკლო იქნებოდა იგი.

სვიმონიძე უფრო კარგი ურსი იქნებოდა, რომ მის ახოვნების და ჰერკულესის შეხედულების შესაფერი ძალ-ღონე ჰქონიყო და პატარა აბლას ზურგზე შეხტომის დროს ხელები საცოდავად არ აცახცახებოდა. სჩანს იმასაც სიბერე სწვევია, რას იზავს...

აბლი... ცქრილა აბლი. საკმაო სიცქვიტეს ჰპოვებდა ქ-ნ ტ. აბაშიძეში. არამედ გადაჭარბებულ სითამამით სრულებით გაკარიკატურდა და სათნო ბავშვის ნაცვლად მივიღეთ საკომიკო ტიკონი.

ნ. ჩხეიძის ასულს აკლდა ლიგიას სიწმინდის შარვანდელი. ამას ვამბობთ გარეგნულად რაც შეეება თამაშს, როგორც ყოველთვის, დღესაც იგი უნაკლო იყო.

ენიკა — ქ — ნი ქიქოძე კარგი იყო ჩვეულებრივ სცენებში, მხოლოდ მისი თამაში სრული დეფექტით გათავდა ქანდაკთან სცენის დროს და ამ ვების სიყვარულის გამომქდაგებისას.

ეფემია მესხი, თითქმის როგორც ყოველთვის, უგულოდ თამაშობდა: პოპეია მეტად გასტანცა თვის უმეტველო მეტყველობით... დიოგენი.

რედაქტორ-გამომცემელი რ. გაბაშვილი